

In de column “**Raadsels**” van het oktobernummer 2004 van het tijdschrift “Moesson” besteedde Vilan van de Loo, tot mijn grote verrassing aandacht aan de moeder van de Salatiga Zending! Haar verhaal:

*“In “**Hedendaagsche Zending in Onze Oost (1914)**” las ik met betrekking tot de Salatiga Zending, dat mevrouw Le Jolle (alias mevr. Van Vollenhoven, red.) “een kleine huisgemeente” had opgericht, bijgestaan door een “Christen-Javaan”, genaamd Pieter. En dan komt het: De meeste gemeenteleden wonen op het erf van **mevrouw Le Jolle**, die met **Pieter** de heilige Schrift in het Maleisch besprak en het onderwerp zijner toespraak voor den Zondag behandelde.*

Ook evangeliseerde zij en hield bijbellezingen met eenige Indo-Europeesche vrouwen en leidde elke maand eenen bidstond met alle gemeenteleden”.

Toen mevrouw Le Jolle in mei 1857 naar Nederland vertrok, hadden Pieter en zij **vijftig gedoopten** op hun naam staan, dit in een periode van vier jaar, dus bijna elke maand eentje erbij. Hoe deden ze dat?

Mevr. Le Jolle en Pieter hebben te Salatiga op een onnavolgbare manier gewerkt. Maandelijkse en wekelijkse bijeenkomsten, die intensief voorbereid moesten worden. Dat ze een uitstekend team waren, bewees het saldo van de geredde zielen.

Zonder mijnheer Le Jolle, want die was administrateur van het landgoed “Simo”. Ik neem aan dat hij het te druk had. ’s Avonds natuurlijk naar de soos. Een mannenleven zoals in elke roman wel beschreven staat. (*Deze voorstelling van zaken kan niet kloppen. Om gezondheidsredenen had de heer Le Jolle de militaire dienst verlaten. De dichtstbijzijnde soos moet minstens een dagreis van “Simo” verwijderd zijn geweest. Nog steeds ligt het landgoed “Simo” namelijk ver van de bewoonde wereld. Red.*),

Nee, dan mevrouw en Pieter. Vooral aan mevrouw denk ik graag. Ze moet een bijzonder type zijn geweest. Kordaat en vriendelijk. Vastbesloten altijd haar zin te krijgen. Vier jaar, één Pieter en prompt vijftig mensen gedoopt. Je vraagt je af, wat er van zo’n vrouw geworden is. Dat zegt het boek niet. Mevrouw Le Jolle blijft een mysterie, en een genoeg om aan te denken. Uit: “*Hedendaagsche Zending in Onze Oost*”, samengesteld door Jan Willem Gunning J.H. en E.I. Uitgegeven door den boekhandel van den Zendingsstudie-Raad, Den Haag, 1914”. (*Waarschijnlijk werd een eerdere druk van hetzelfde boek uitgegeven door den Nederlandschen Studenten Zendings-Bond in 1909 door de Stoomdrukkerij Doorgangshuis Hoenderloo, red.*).

Als antwoord op de “**Raadsels**” van Vilan van de Loo, heb ik haar de levensbeschrijving van de “Moeder van de Salatiga Zending” toegezonden: **Mevrouw E.J. van Vollenhoven-de Wildt voorheen Le Jolle-de Wildt, 1824 – 1906**. Dank zij haar autobiografie die zij in 1905 uitgaf, weten we vrij veel van Mevr. Le Jolle af. Ook de heer J.F. Blom van Geel heeft over haar geschreven in zijn: “Overzicht van het Ontstaan en de Ontwikkeling der Salatiga Zending”, Utrecht, F.W. Haijer, 1908, 1^e druk.

Mevr. Le Jolle leefde voornamelijk in de 19^e eeuw. Pas aan het begin van de 20^e eeuw was er in Nederland sprake van emancipatie van de vrouw. Dr. Aletta Jacobs was de eerste universitair afgestudeerde. In 1917 kwam pas het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen.

Tegen deze achtergrond is het opmerkelijk wat inzake evangelisatie door vrouwen tot stand gekomen is in de 19^e eeuw, met name op Java. Een van deze vrouwen was inderdaad mevrouw Le Jolle. Na het overlijden van dhr. Le Jolle hertrouwde zij met de heer Van Vollenhoven en werd zij dus mevrouw Van Vollenhoven.

Het leven van mevrouw Van Vollenhoven weerspiegelt de turbulentie van de tijd waarin zij leefde. Haar grootmoeder van wie zij haar voornamen kreeg, **Elisabeth Jacoba De Bye**, geboren Van der Does, kwam samen met haar moeder als vluchteling uit Frankrijk. (Hugenoten). Deze overgrootmoeder werd samen met haar dochter in Nederland opgevangen

door een pastoor, als gevolg waarvan deze toetrad tot de Rooms Katholieke Kerk. Maar haar dochter, de grootmoeder dus van Elisabeth Jacoba de Wildt, volgde dit voorbeeld niet na.

Haar vader, de heer De Wildt, was destijds rechter in Amsterdam, maar moest die baan om onbekende redenen opgeven.

Op 7 maart 1824 werd **Elisabeth Jacoba** in Amsterdam geboren. Omdat de familie twee jaar later in Noord Brabant ging wonen, werd ze geconfronteerd met de gevolgen van de Tiendaagse Veldtocht tegen België in 1830. Haar ouders gaven het goede voorbeeld, door gewonde soldaten en armen te helpen.

Elisabeth Jacoba bracht enkele jaren door in het internaat van de Hernhuttergemeente te Zeist en later in Neuwied am Rhein. (*In het archief aldaar is haar naam niet terug gevonden, red.*) Ze heeft daar in 1839 nog belijdenis gedaan. Toen was de familie echter financieel zo in de problemen gekomen, dat zij in het belang van haar twee jaar oudere broer op 31 december 1841 vertrok naar Nederlandsch Indië, waar hij al gauw door een aanbevelingsbrief

van koning Willem II secretaris werd van de inspecteur van de opiumpacht die te Salatiga woonde.

In Salatiga leerde zij de heer **David Dirk Le Jolle** kennen, weduwnaar van Freule Strick van Linschoten, ritmeester bij de Cavallerie. Zij trouwde in 1843 met hem op 19 jarige leeftijd en kreeg meteen de zorg over vier “dochters”: twee dochters van Le Jolle en twee door hem eerder in zijn huishouding opgenomen meisjes.

De heer Le Jolle was door het overlijden van zijn eerste vrouw in een moeilijke positie gekomen. Ten eerste i.v.m. de opvoeding van zijn vier kinderen en in de tweede plaats was toen de positie van een alleenstaande man in de tropen bepaald ongewenst. Hij had natuurlijk een “njahi”, een inlandse als huishoudster en bijslaap kunnen nemen, maar hij leerde de zorgzame Elisabeth Jacoba kennen!

Voor haar was deze verbintenis ook een uitkomst, omdat een jonge, alleengaande vrouw in Indonesië toen, maar ook nu nog, als minder eerzaam wordt beschouwd. (*De eerste vraag die men je nu nog vaak stelt als je in Indonesië komt, is “suda kawin”= getrouwd? !*).

Haar man moet een stuk ouder dan zij geweest zijn, want in 1847 ging de familie naar Holland terug in verband met zijn pensionering als militair. Maar omdat de oudste dochter het Hollandse klimaat niet kon verdragen, keerde de familie al in 1849 weer terug naar Indië. Hij kwam opnieuw in actieve militaire

dienst met het commando over 140 soldaten. Ze namen hun intrek bij **Fort Willem I in Ambarawa**.

Toen de gezondheidstoestand van haar man een langer verblijf aan de rand van het moerasgebied van “Rawah Pening” niet toestond, kreeg hij een baan als administrateur van een koffieplantage te **Simo**, gelegen op hogere, droge gronden. (Deze plantage is later gebruikt voor het kweken van citrusvruchten, maar de gronden bleken door droogte toch te weinig productief).

Meditatie over Johannes 14:1,2 opende haar ogen voor het feit dat er niet alleen sprake is van een rechtvaardige God, maar dat Jezus de Gezalfde in het bijzonder haar Verlosser is en dat dit evangelie ook bestemd moest zijn voor de 600 koelies op de plantage. In het tekstgedeelte werd immers gesproken van vele woningen die Hij aan het voorbereiden is?

Ze nam contact op met zendeling **Jelle Eeltjes Jellesma**, geboren 1816 te Hitzum (Fr.) die zich in 1851 gevestigd had op Oost Java in Dinojo later te Modjo Warno en daar begonnen was inlanders als evangelisten op te leiden. (Helaas overleed hij al in 1858). Zij had hem leren kennen in Dinojo toen zij daar eerder (tussen 1843 en 1847) tijdelijk verbleef in verband met werkzaamheden van haar man. Hij zond **Pieter Sedayo** met zijn vrouw **Merari**. (Tijdens het verblijf in “Simo” was er ook contact met Ds. E.W.King, secretaris van het “Genootschap van In-en Uitwendige Zending, Batavia 1851” en dhr.Esser, de latere resident van Oost Tmor).

Erg lang is zij niet in Simo geweest, want haar man moest om gezondheidsredenen ook Simo weer verlaten. In een van haar brieven meldt zij dat zij gedurende de 14 jaar die zij doorbracht op Java in twaalf verschillende huizen in 7 plaatsen gewoond heeft! Al die tijd echter had de familie een huis in Salatiga als pied á terre. De familie vestigde zich opnieuw te Salatiga en van daar uit werd Le Jolle tijdelijk weer geroepen naar Ambarawa om directeur van het Militair Ziekenhuis te zijn.

Hier was zij in 1851 al begonnen met het geven van onderwijs aan de kinderen van het garnizoen en leidde zij een zondagsschool.

Omdat de sultan van Soerakarta geen toestemming gaf om de eerste christenen in zijn gebied te dopen, week ook de kleine groep christenen in “Simo” uit naar Salatiga, waar men woonde op het erf van het huis van de familie Le Jolle. Op **10 april 1855 werden de eerste tien gedoopt** door zendeling **Hoezoo** van het “Nederlandsch Zendingen Genootschap” uit Semarang en later in juli nog eens zeven. Eind 1855 telde de gemeente 31 zielen.

Ondanks een kuur in Plantoengan ging de gezondheidstoestand van de heer Le Jolle steeds verder achteruit. De familie besloot naar Holland terug te keren. Maar voor dat het zover kon komen, overleed de heer Le Jolle in 1857 te Semarang. Ter wille van **Hugo**, haar zoontje van toen acht jaar, besloot mevrouw Le Jolle toch terug naar Holland te gaan. *Hugo Pierre Jacques is niet oud geworden: op ongeveer 18 jarige leeftijd is hij te Batavia in 1867 overleden.*

De jonge gemeente week uit naar **Njemoh**. Al gauw moest men het zonder Pieter Sedaya stellen. Hij werd teruggezonden naar Jellesma, nadat hij een huwelijk voltrokken had. *Uit ervaring wist hij dat het niet sluiten van een huwelijk tot onzedelijk gedrag aanleiding kon geven. Om dit te voorkomen ging hij over tot het sluiten van een huwelijk, omdat een zendeling daarvoor op korte termijn niet beschikbaar was. Dat werd hem niet in dank afgenomen, omdat hij in de “rechten” van de zendeling was getreden. Hij werd teruggezonden.* Sindsdien ging het langzaam achteruit met de kleine gemeente.

Ook door de onvruchtbaarheid van de gronden was het moeilijk in Njemoh een bestaan op te bouwen. Christenen uit Njemoh verhuisden naar Banjoemas en Tegal waar zij nieuwe gemeenten stichtten!

Door toedoen van een nicht schreef mevrouw Le Jolle geregeld brieven naar mevrouw **Wilhelmina van Vollenhoven**. Deze was secretaresse van de “**Amsterdamsche Vrouwen**

Vereeniging voor de Zendingszaak". *Enkele brieven van mevrouw Le Jolle zijn ook in het orgaan van deze vereniging, "Licht en Schaduw in het Oosten", gepubliceerd. Vanuit deze vereniging kwam de eerste steun voor de jonge gemeente.*

Terug in Amsterdam leerde zij ook haar broer kennen: **Willem Cornelis van Vollenhoven**, bierbrouwer te Amsterdam, die pas op latere leeftijd het besluit genomen had Christus te volgen. *(wordt vervolgd).*

Terug in Amsterdam leerde zij ook de broer van Wilhelmina van Vollenhoven kennen: **Willem Cornelis van Vollenhoven**, bierbrouwer te Amsterdam, die in tegenstelling tot zijn zus pas op latere leeftijd besloten had Christus te volgen.

Van Vollenhovens bierbrouwerij "*De Gekroonde Valk*", werd later geleid door Willem Hovy, en nog weer later door Heineken opgekocht.

- "*Van Vollenhoven Stout*" is nog steeds bekend als een van de merken van "*Heineken*"! -

De vader van Willem Hovy was namelijk getrouwd met Elisabeth van Vollenhoven, waardoor hij mede-eigenaar werd van de brouwerij "*De Gekroonde Valk*".

Zijn zoon Willem Hovy was een van de stichters van de "**Vrije Universiteit**" te Amsterdam.

De ondernemers van de "*De Gekroonde Valk*" waren voor hun tijd sociaal bewogen en vooruitstrevend. Zij lieten voor hun werknemers een hele straat bouwen! 's Morgens werd vóór het werk met de werknemers een Bijbelgedeelte gelezen en gebeden met de werknemers.

- Toen men aan Willem Hovy vroeg waarom hij als christen een bierbrouwerij kon leiden, antwoordde hij: "*Wij maken een goed product, wij kunnen helaas niet voorkomen dat anderen er misbruik van maken*"!

Zijn zoon werd echter geheelonthouder!-

Door het huwelijk van **Cornelia van Vollenhoven** met **Dr. Carl Schwartz** (1817-1870), een Messias-belijdende Jood uit de kring van "het Reveil", zoals Capadose en Da Costa, predikant van de Vrije Schotse Kerk te Amsterdam en oprichter van de "**Gereformeerde Zendingsvereniging**" (1859), kreeg mevrouw Van Vollenhoven met Ds. Schwartz ook een familieband. Zij bezocht al geruime tijd zijn bijbelvoordrachten.

Weduwe Le Jolle-de Wildt trouwde met Willem Cornelis van Vollenhoven op 17 juni 1859 te Zeist. Hun verbintenis werd gezegend met twee kinderen: *Maurits*, geboren op 4 oktober 1860 en *Anna*, geboren op 13 november 1862. De familie heeft enkele jaren in Zeist gewoond.

In verband met de zwakke gezondheid van hun kinderen reisde de familie van 1871-'73 in landen met een mild klimaat o.a. in Zwitserland en Frankrijk.

De heer Van Vollenhoven overleed op 11 juni 1873 te Amsterdam. Omstreeks die tijd is mevrouw Van Vollenhoven, voor de familie tante Betsy, verhuisd naar huize "*Rustenburgh*" aan de Maliesingel in Utrecht.

Inmiddels had de kleine groep christenen te Salatiga een nieuwe woonplaats gevonden in **Njemoh** op een voormalige koffieplantage.

Waarschijnlijk door droogte was de koffieplantage verlaten en door de overheid geschonken aan de jonge gemeente. Vanuit Holland correspondeerde zij zo goed en zo kwaad als dat ging met deze groep.

Jarenlang heeft mevr. Van Vollenhoven geprobeerd een zendeling te werven voor deze gemeente.

Een grote hindernis was gelegen in het feit dat de sultan van Soerakarta tevens een opperpriester in het mohammedanisme was. Dus van hem kon geen toestemming voor allerhande christelijke activiteiten worden verkregen. Bovendien lukte het lange tijd niet toestemming te verkrijgen voor vreemdelingen (niet-Nederlanders) om in de binnenlanden te werken.

Eindelijk kon er in 1869 vanuit de "**Zendingskerk**" te Ermelo een zendeling, **Reyer de Boer** (1836-1891), naar Njemoh gezonden worden.

Ds. Witteveen van de "Zendingskerk" richtte een vriendenkring op: "**Vrienden van het 3xS gebed**".

Elke middag van 12.00-13.00 werd er gebeden voor de evangelisatie arbeid in drie gebieden: **Sumatra**, waar zendeling Van Asselt, een voorloper van de bekende Nommensen, werkzaam was, **St. Oedenrode** waar onderwijzer A. Mooy werkte. en **Salatiga** op Java waar Reyner de Boer naar toe ging.

Aangezien mevrouw Van Vollenhoven door haar huwelijk met Van Vollenhoven nu ook bemiddeld was en een vriendenkring voor De Boer organiseerde, kon zij hem maandelijks een vast bedrag toezenden.

Reyer De Boer was zeer ijverig. In Njemoh trof hij in 1869 nog slechts 16 gedoopte christenen aan.

In 1876 telde de gemeente echter 15 christelijke gezinnen en 70 zielen. Op 29 april 1880 werd een stenen kerkje in gebruik genomen. Njemoh werd samengevoegd met **Wonoredjo**.

Op 11 november 1931 werd een nieuwe kerk in gebruik genomen, die nog steeds gebruikt wordt (Zie foto).

Het eerste resultaat van het werk van mevrouw Le Jolle is nog steeds aantoonbaar!

FOTO

DECEMBER 2000

KERK TE WONOREDJO MET DE SCHOONMAAKPLOEG.

AAN HET EINDE VAN HUN WERKDAG WAS DE KERK AAN DE BUITENKANT STRALEND WIT!

In de jaren vanaf 1869 tot aan zijn overlijden in 1891 heeft Reyer de Boer zonder verlof in Europa vrijwel onafgebroken gewerkt en 16 gemeenten gesticht. In 1890 droeg hij al zijn gemeenten over aan de **Neukirchner zendelingen**, die in het gebied van de Salatiga Zending hun werkkring gevonden hadden.

Groot waren zijn persoonlijke offers: zijn vrouw overleed al in juli 1871 en ook zijn twee kinderen stierven erg jong. Hij hertrouwde in oktober 1873 met **Johanna Jansz.**, dochter van zijn leermeester in de Javaanse taal, de doopsgezinde zendeling P.Jansz. in Japara.

P.Jansz. vertaalde de Bijbel in het Javaans. Tevens was hij een vurig pleitbezorger van christelijke landbouwkolonies temidden van een vaak vijandige moslimwereld. Zijn schoonzoon Reyer de Boer gebruikte dezelfde evangelisatiemethode.

De kerk die Jansz. stichtte, "Moriah", heeft nog steeds goede contacten met de Gereja Kristen dari Jawa Tengah Utara, die uiteindelijk het resultaat is van de evangelisatie arbeid van mevrouw Le Jolle en Pieter Sedaya. Mevrouw Van Vollenhoven bleef met Reyer de Boer contact houden, ook nadat de zendelingen die hem ter ondersteuning uit Duitsland gevolgd

waren, hem afvielen en een aparte **“Bond van de Zendingen der Salatiga Zending op Java”** stichtten.

Deze Duitse zendingen hadden namelijk ernstige kritiek op zijn evangelisatie methode: het stichten van aparte christelijke dorpen. De door hem gestichte gemeenten hebben zich echter tot op heden kunnen handhaven.

Mevrouw Van Vollenhoven heeft tot aan het einde van haar aardse leven zonder onderscheid, zowel De Boer als de z.g.n. Neukirchener Zendingen met alle mogelijke middelen gesteund.

Toen de Duitse invloed op het terrein van de Salatiga Zending zo groot werd dat er wel eens sprake zou kunnen zijn van een Duitse overname, is er mede door haar toedoen een comité opgericht dat uiteindelijk in december 1889 te Utrecht de **“Vereeniging tot Ondersteuning van de Zendingen der Salatiga Zending op Java”** oprichtte.

*-In 1990 is deze vereniging omgezet in een andere juridische rechtsvorm: **“Stichting Salatiga Zending”**-*

De eerste voorzitter was de bekende *Joh.van 't Lindenhout, de oprichter van de Weesinrichting te Neerbosch (1863).*

De Weesinrichting te Neerbosch was één van de voorbeelden voor Ds.Ludwig Doll, die in Neukirchen in 1878 begon met een weesinrichting. Een ander voorbeeld voor hem was het weeshuis van George Müller (1805-1898) in Bristol en dat van een anonieme dame in Londen.

In 1882 kwam daar in Neukirchen ook de opleidingsschool voor zendingen, de **“Missionsschule”** bij.

In 1884 werd van uit deze “Missionsschule” R.J.Horstman, die daar sinds 1882 als docent in de Nederlandse taal werkte, als tweede Europese zending uitgezonden naar Java.

Horstman was eveneens afkomstig uit de kring van Ds.Witteveen en de **“Zendingkerk”** in Ermelo.

Mevrouw Van Vollenhoven werkte nauw samen met de leiding in Neukirchen. Zij bezocht ook samen met *Julius Stürsberg*, de Missionsinspektor van de **“Neukirchener Mission”**, de grote zendingsconferentie in Londen met *Hudson Taylor*.

De “Neukirchener Mission” heeft de meeste zendingen van de Salatiga Zending opgeleid in haar “Missionsschule” vanaf 1882 en uitgezonden sinds 1884, in samenwerking met de “Vereeniging tot Ondersteuning van de Zendingen der Salatiga Zending op Java” en de “Bond der Zendingen van de Salatiga Zending op Java”.

Ook na het overlijden van haar echtgenoot, zocht mevrouw Van Vollenhoven vanwege haar gezondheid en die van één van haar dochters meermalen het hooggebergte in Duitsland en Zwitserland op. De winters bracht zij vaak door in het Middellandse Zeegebied. Daar had zij dan contact met evangelische kringen en instellingen. Zo was zij rond de jaarwisseling van 1899/1900 in Algiers. Mevrouw Van Vollenhoven schreef naar aanleiding van die vele reizen enkele jaren voor haar overlijden in 1906 een boekje over haar reiscontacten: *“Zonnestrallen in den Vreemde, Reisherinneringen eener Tachtigjarige”*, Utrecht, 1904.

Uiteindelijk overleed zij tijdens de overwintering te Menton in Zuid Frankrijk op 22 maart 1906. Veertien dagen na haar 82^e verjaardag. Ze had net haar dankbetuiging voor de felicitaties naar Holland gestuurd!

Zij was bevriend met de koninginnen Emma en Wilhelmina, die ook herhaaldelijk geldelijk bijgedragen hebben aan de Salatiga Zending.

In Batavia stichtte zij een Christelijke Ambachtsschool en verder stond zij aan de wieg van tal van zendingscorporaties: de Utrechtse-, Nederlandsche-, de Gereformeerde Zending Vereeniging; het Java-Comité en last but not least: de Vereeniging tot Ondersteuning van de Zendingen der Salatiga Zending op Java.

Zij was de oprichtster van een “Christelijke Naaischool” te Arnhem in (1856?), een breischooltje in Zeist en een “Christelijke Bewaarschool” te Driebergen. Ook stichtte zij een “Tehuis voor verwaarloosde kinderen” aan de Maliebaan te Utrecht.

Kortom een heel gewone huisvrouw die in een tijdperk waarin de vrouw nog niet geëmancipeerd was, als christin het tot haar taak rekende wereldwijd zending en evangelisatie te bevorderen!

In 1937 werd te Poerwodadi *een bond gesloten van de toen zelfstandige Zendingsgemeenten* onder de naam **“Parepatan Agung”**, de voorloper van de **Gereja Kristen dari Jawah Tengah Utara, de Protestantse Kerk uit Midden Java ten Noorden**, die in 1949 door president Soekarno als zelfstandige kerk werd erkend.

De GK(d)JTU is aangesloten bij PGI, de Raad van Indonesische Kerken.

Op **22 september 1859** werd de eerste steen gelegd voor de “Zendingskerk” te Ermelo.

In het najaar van 1868 kon de eerste Europese zendeling van de Salatiga Zending uitgezonden worden vanuit deze “Zendingskerk” door financiële ondersteuning van de heer en mevrouw Van Vollenhoven. **In 2013 is het dus 145 jaar geleden dat de Njemo (de latere Salatiga-) Zending vanuit Nederland ontstond !!!!**

Reyer de Boer werd geboren in Ermelo in 1836.

(De foto hiernaast laat hem zien een jaar voor zijn overlijden).

Zijn vader was een niet onbemiddelde landbouwer, en hij zelf heeft, tot ongeveer 28jarige leeftijd, boerenarbeid verricht.

Onder de prediking van Ds. Witteveen, de stichter van de “Zendingskerk”, kwam De Boer reeds als jongeling tot bekering, en ontwaakte in hem het verlangen om het Evangelie te prediken.

Hij ontving daartoe enige opleiding bij ds. Witteveen, door wie hij ook later, 27 augustus

1865, met oplegging der handen tot de dienst van het Evangelie geordend werd. In 1868 werd hem door tussenkomst van de heer en mevrouw Van Vollenhoven de gelegenheid geboden om invulling te geven aan zijn verlangen om aan de heidenen en mohammedanen het Evangelie te verkondigen.

In het begin van april 1869 kwam hij te Samarang, van waar hij, twee maanden later naar Wonoredjo (Njemoh) vertrok, waar hij een overblijfsel aantrof van de door mevrouw Van Vollenhoven (als, toen nog, Mevr. Le Jolle) in 1853 gestichtte gemeente. *-Haar werk begon in 1851-*.

Hier heeft De Boer onder vele moeilijkheden en niet geringe beproevingen ruim 20 jaar gearbeid in het Evangelie. In 1871 stierf zijn vrouw en twee jaar later zijn enig kind. Later is hij, zeer gelukkig en gezegend, hertrouwd met de dochter van de doopsgezinde zendeling en zijn taalleraar, Jansz.

Van Wonoredjo (Njemoh) uit heeft hij 16(!) Javaanse christengemeenten mogen stichten. Later werden deze door hem overgedragen aan de Neukirchener Brüder die verbonden waren met de Nederlandse Salatiga Zending. De Boer was een praktisch gevormde zendeling en ook zeer praktisch ingesteld. Zo was het zijn overtuiging dat christen-javanen zich slechts konden handhaven in een mohammedaanse omgeving in aparte christelijke dorpen met eigen regels. Moslims mochten er ook wonen, maar die vonden vaak de regels te streng en vertrokken weer. Hoewel er veel kritiek op deze handelwijze, o.a. door de Neukirchener Brüder (!), geuit werd, bestaan de meeste van deze gemeenten nog steeds!

Hij deed eigenlijk ook aan ontwikkelingswerk: Hij streefde ernaar dat de inlanders hun eigen brood konden verdienen en probeerde hen op te heffen uit de lage maatschappelijke positie waarin de meesten verkeerden.

(Naar gegevens uit “De Heidenbode”, Orgaan der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging, Maart 1891).